

J. Nagy László

Antikolonialista felkelés kirobbantása Algériában és az első reakciók

A második világháború után az algériai nemzeti mozgalom valamennyi pártja a nemzeti függetlenség kivívását tekintette céljának. Így az Algériai Kommunista Párt (AKP) határozottan törekedett arra, hogy a nemzeti felszabadulásra helyezze a hangsúlyt, s ne a szociális forradalomra, amint azt korábban tette. Az 1952-ben tartott 6. kongresszusa jelezte először egyértelműen a bekövetkezett változást, amelyet az elfogadott program címe fejez ki: „*Nemzeti földön küzdeni a független és szabad Algériáért*”.¹

Az európai származásúak körében számottevő befolyással rendelkező pártnak a nemzeti mozgalomba való integrálódását azonban erőteljesen gátolta, s végső soron megakadályozta a nemzetközi kérdésekben elfoglalt álláspontja, amely gyakorlatilag a zsdanovi-kommunista blokkszemléletben kifejeződő szovjet külpolitikai szervilis támogatását jelentette. Így történhetett meg, hogy a nemzeti függetlenség kivívásának feltételeként tüntette fel a Szovjetunió kritikátlan támogatását. Az ilyen állásfoglalások még a párthoz közelálló mérsékelt nacionalista Algériai Kiváltvány Demokratikus Uniója (Union Démocratique du Manifeste Algérien – UDMA) bírálata és elutasítása is kiváltották.

Az 1946-ban alapított UDMA programja a francia forradalom republikánus eszmeiségében gyökerezett, s a politikai harc békés módszereit részesítette előnyben. Nagy hangsúlyt fektetett a demokrácia szociális alapjainak a megteremtésére, a kolonializmus – „*a politikai, gazdasági, társadalmi diktatúra*” – gerincét alkotó algériai és európai földbirtokos oligarchia uralmának a lerombolására, „*a demokratikus és szociális köztársaság megteremtésére*”. A létrejövő szuverén algériai állam továbbra is szoros kapcsolatban, „*szabad föderációban*” lenne Franciaországgal.²

A fegyveres felkelés gondolata sem az AKP-ban,³ sem az UDMA-ban nem vetődött fel. A nemzeti mozgalom legbefolyásosabb pártjában, a Mozgalom a demokratikus szabadságjogok diadaláért (Mouvement pour le Triomphe des libertés démocratiques – MTLD) nevében viszont igen. A párt tulajdonképpen legális fedőszervezete volt az 1937-ben alakult Algériai Néppártnak (Parti du peuple algérien – PPA), amelynek működését a gyarmati hatóságok a háború után sem engedélyezték. A városokban és vidéken, de a Franciaországban dolgozó algériaiak körében is döntő befolyással bíró párt egyes tagjaiban az 1945. májusi felkelés⁴ után gyökere-

¹ *Liberté*, 1952. február 28.

² *La République algérienne*, 1950. január 22.

³ A párttagság (a „*bázis*”) körében – főként a keleti országrészben – egyáltalán nem volt idegen a fegyveres ellenállás gondolata. Larbi Buhali főtitkár visszatérően az SZKP 19. kongresszusáról (1952) beszámolót tartott az aurès-i alapszervezetekben. Előadását a következő mondattal kezdte: „*A szovjet elvtársak üdvözlét hozom.*” Erre a jelenlévők közül többen azt kérdezték „*És fegyvereket hoztál-e?*” Interjú Larbi Buhalival 1984. március 26. Algír.

⁴ A háború befejezését ünneplő, ám ugyanakkor nemzeti függetlenséget követelő tömeget a kelet-

sedett meg az a gondolat, hogy a nemzeti függetlenség kivívásának csak egyetlen útja van: a fegyveres harc.

A párt 1947-ben tartott illegális kongresszusán kompromisszumos döntés született. A gyarmati „*legalitást*” elvetők nyomására létrehozták az Organisation spéciale (OS) nevű paramilitáris szervezetet. Feladatául a fegyveres felkelés előkészítését szabták meg. Ugyanakkor a kongresszus arról is határozott, hogy a párt részt fog venni a különböző szintű választásokon.⁵ A kongresszus döntései meghatározták az MTLD sorsát, a kompromisszumot 1954-ig, a felkelés kirobbanásáig mindannyiszor megújították. Eközben azonban a politikai ellentéteket takaró szervezeti megosztottság fokozatosan felbomlasztotta a pártot.

A legális harc vitákat provokáló eredménytelensége, s a nacionalista harc élén álló vitathatatlan tekintéllyel rendelkező pártvezető, Messzali Hadzs diktatórikus vezetési stílusa kaotikus állapotot idézett elő a MTLD-ben: a vezető testület, a központi bizottság többsége szembefordult a zaimmal (a „*vezetővel*”). Néhányan közülük 1954 márciusában megalakították a Cselekvés és egység forradalmi bizottságát (Comité révolutionnaire d'unité et d'action – CRUA). A csoport, amelynek létezéséről nyomban megalakulása után tudomást szerzett a katonai felderítés, „*valódi forradalmi eszközzé szeretné alakítani az MTLD-t, amely vállalva a tunéziai és a marokkói nacionalistákkal a gyarmati rendszer lerombolásán tevékenykedne*”.⁶

Június végén a CRUA 22 tagja Algírban tanácskozást tartott és eldöntötte, hogy „*kirobbantja a fegyveres felkelést, mert csak ez teszi lehetővé, hogy túllépjenek a belső pártharcokon és felszabadítsák Algériát*”.⁶ Az október 22-23 éjjelén tartott tanácskozásukon pedig megalakították a *Nemzeti Felszabadítási Frontot* (*Front de libération nationale – FLN*) és a *Nemzeti Felszabadító Hadsereget* (*Armée de libération nationale – ALN*) és döntöttek, hogy az első fegyveres akciókat november elsejére virradó éjjel hajtják végre.⁷

Tettükkel a nemzeti mozgalom egész addigi fejlődését, küzdelmének eredményességét kérdőjelezték meg, sőt utasították el, mivel úgy vélték, hogy megújítani vitákkal már nem lehet, csak cselekvéssel. Egyelőre a tagadás álláspontjára helyezkedtek, és a politikai megújulásra utaló semmilyen programot nem tudtak felmutatni. Pontosabban szólva programjukat két szóban foglalták össze: fegyveres harc. Jól jellemzi ezt az álláspontot Mohamed Budiaf: „*A felkelés előestéjén semmilyen pontos elképzelésünk nem volt arról, hogy milyen legyen az algériai forradalom*

algériai Sétifben a rendfenntartó erők brutálisan szétoszlatták, aminek következtében fegyveres összecsapások robbantak ki. Az összetűzések a keleti országrészre kiterjedő felkelésbe torkollottak, amelyet a katonaság vérbefojtott. A meggyilkolt algériaiak száma meghaladta a tízezret.

⁵ Mohamed HABRI: *Le FLN. Mirage et réalité, des origines à la prise du pouvoir (1945-1962)*. Ed. Jeune Afrique, Paris, 1980. 38-39.

⁶ Bulletin politique mensuel, 1954 április. Archives militaires. Service historique de l'armée de terre 1 H 1202 IN: La guerre d'Algérie par les documents. 2. k. Les portes de la guerre: des occasions manquées à l'insurrection. Sous la direction Jean-Charles JANFFRET. Service historique de l'armée. Château de Vincennes, 1998. 435. (A továbbiakban La guerre d'Algérie 2.)

⁷ A háború folyamán (1954-1962) azonban mindvégig az ALN volt a meghatározó, minden lényeges politikai döntést ő hozott.

programja. Semmi, a nemzeti függetlenségen és azon az akaraton kívül, hogy a tömegeket bevonjuk a felkelésbe. A forradalom szón elsősorban azt a módot értettük, ahogyan a függetlenséget kivívjuk. Egyrészt erőszakkal, a nacionalista mozgalom bürokratikus és reformista módszerei ellenében, másrészt darabokra törve e mozgalom régi struktúráit”.⁸

Ezt az álláspontot fejtették ki a november elsején közzétett, rölapokon terjesztett kiáltványukban is. Ugyanitt leszögezték, hogy céljuk „a szuverén, szociális és demokratikus algériai állam helyreállítása az iszlám elveinek keretén belül”. Nem valamiféle „iszlám államról” volt szó, mert nyomban leszögezték, hogy „az alapvető szabadságjogokat fajra és vallásra való tekintet nélkül tiszteletben tartják”. Harcukban kiemelten számítanak a nemzetközi közvélemény támogatására („internacionalizálják az algériai problémát”).⁹

A kiáltványban többször előfordul a forradalom szó, vagy annak jelzős változata. Valójában a *thawra* szó, amelyet az algériai történészek és politikusok azóta is nagybetűvel írnak, lázadást, felkelést, a fennálló rend felforgatását jelenti, s nem azt a tartalmat takarja, amit az európai – s általában a nemzetközi – szakirodalomban használt fogalom.¹⁰ Az 1954-es állapotot mindenesetre pontosan fejezi ki.

* * *

1954. november 1-re virradóan az ország egész északi területére kiterjedően 30 helyen 70 erőszakos cselekményt követek el: rendőrőrsöket támadtak meg, vilányvezetéseket rongáltak meg, a gyarmati hatalom algériai képviselőit támadták meg, stb. A merényletek mintegy 80%-a a keleti országrészben történt, epicentruma az Aurès-hegység volt. Az anyagi kár nem mondható jelentősnek, némely esetben a házilag készített bomba fel sem robbant. Volt viszont nyolc halálos és tizenkét sebesült áldozata az akcióknak. Ami különösen megdöbbentette a hatóságokat, főként pedig az európaiakat, az Guy Monnerot tanító meggyilkolása volt.

A 23 éves fiatalember önként vállalta, hogy Algériába megy tanítani. Első munkahelyére, a keleti országrészben található, Arris településre igyekezett feleségével, amikor a menetrend szerint közlekedő autóbuzsukat a fegyveres felkelők feltartóztatták. A leszállított utasok között levő Szadok Kaidot, a gyarmati hatalom közismeretlen hűségese kiszolgálóját nyomban agyonlőtték. Ezt követően az egyik fegyveres hirtelen tüzet nyitott az európai házaspárra. Monnerot azonnal meghalt, felesége súlyosan megsebesült. E felelőtlen gyilkosságnak komoly következményei lettek: az egész háború folyamán mind a hatóságok, mind az európaiak képviselői elsőként ezt az esetet idézték, amikor idegengyűlölőnek állítva be az FLN-t diszkreditálni akarták – nem mindig sikertelenül – a francia és a nemzetközi közvélemény szemében.¹¹

⁸ Idézi Yves COURRIÈRE: *Les fils de la Toussiant*, Plon, Paris, 1968. 217.

⁹ A kiáltvány: Henri ALLEG (szerk.): *La guerre d'Algérie. Temps actuels*, Paris, 1981. 1 k. 510. (Továbbiakban: Henri ALLEG)

¹⁰ Gilbert MEYNIER: *L'Histoire intérieure du FLN (1954-1962)*, Fayard, Paris, 2003. 167.

¹¹ Henri ALLEG, 1. k. 430.

Katonai szempontból az erőszakos akciók jelentéktelenek voltak, lélektani hatásuk viszont annál nagyobb. Ami a katonai hatóságokat különösen meglepte, az a merényletek szervezettségre utaló összehangoltsága, valamint az volt, hogy a legutolsó pillanatig titokban maradt. A felkelés kirobantásáról közvetlenül a megelőző napon értesültek.¹² Mind a civil, mind a katonai felderítésnek voltak már információi arról, hogy a CRUA, volt OS-tagok és nacionalista fiatalok felforgató akciókra készülnek. Jean Vaujour prefektus hiába írta Párizsba október második felében, hogy fegyveres akciók történhetnek bármely pillanatban, kormánykörökben nem vették komolyan a jelzést.¹³

Párizsban úgy vélekedtek, hogy a fegyveres akciók az MTLD válságának a következményei, s a pártban uralkodó zűrzavar miatt hamarosan kifulladásra kerülnek.¹⁴ A kormány és valamennyi párt – a Francia Kommunista Párt (FKP) és az AKP kivételével – az ország területi integritását veszélyeztető terrorista akcióknak minősítette a felkelést, rendőrségi és nem politikai problémaként kezelte: „*Algéria, Franciaország és Flandriától Kongóig egy a törvény, egy a nemzet*” – jelentette ki a belügyminiszter a nemzetgyűlésben.¹⁵ A kormányfő, a baloldali radikális Pierre Mendès-France nyilatkozata pedig nem csupán kormánya politikájának elveit, hanem az uralkodó politikai erők egész Algéria-politikájának örökérvényűnek tekintett, a III. Köztársaság politikai kultúrájában gyökerező filozófiáját is kifejezte: „*Az algériai megyék a Francia Köztársaság részét alkotják. Régóta és visszavonhatatlanul franciák. Ezt egyszer s mindenkorra világossá kell tenni Algériában és az anyaországban éppúgy, mint külföldön. Sem Franciaország, sem egyetlen kormánya, egyetlen parlamentje – bármilyen legyen is irányultsága – ebből az alapvető elvből nem fog engedni.*”¹⁶ Szinte általános véleményként fogalmazódott meg a nemzetgyűlési vitában, hogy a felkelés a nemzetközi kommunizmus és az arab nacionalisták külföldről irányított együttes műve.¹⁷ A felkelést támogató rádiópropaganda miatt különösen két országot támadtak, Egyiptomot és Magyarországot. A hónap folyamán a belügyminiszter és a miniszterelnök többször is visszatért a budapesti és kairói rádióállomásra, amelynek „*rendszeres propagandája napról napra erőszakra buzdítja az észak-afrikai lakosságot*”.¹⁸

Az 1953 óta működő kairói Arabok Hangja a felkelés napján beszámolt arról, hogy „*Algéria november 1-jén tiszteletreméltó életet kezdett élni, és fiai kirobantották a szabadság felkelését a zarnoki francia imperializmus ellen*”.¹⁹

Budapesten 1954 nyara óta működött *A nemzeti függetlenség és a béke hangja* nevű, észak-afrikai kommunisták által szerkesztett rádióállomás, amelynek főszerkesztője William Sportisse, az AKP központi bizottságának a tagja volt. Az rádióadó

¹² Rapport de police. Renseignements généraux. 1954. november 2. Archives du Wilaya d'Alger.

¹³ Fabienne MERCIER-BERNADOT: *La „Toussaint rouge”: que savaient les pouvoirs publics? La guerre d'Algérie Magazine*. 6. sz. 35.

¹⁴ *Le Monde*, 1954. november 7.

¹⁵ *Journal officiel de la République française*, 1954. november 13. 1967.

¹⁶ Uo. 4960-4961.

¹⁷ Uo. 4945-4947.

¹⁸ *Le Monde*, 1954. november 21-22.

¹⁹ Idézi: Georges FLEURY: *La guerre en Algérie*, Payot, Paris, 1993. 17.

közölte az FLN november 1-jei felhívását, s azt a Kairóban tartózkodó Ait Ahmed meg is köszönte.²⁰ A Budapesten működő arab nyelvű adó kisebb diplomácia bo nyodalmat okozott Magyarország és Franciaország között.

A napi háromszor félórás adás anyaga a párizsi magyar követségen keresztül jutott el Budapestre. Összeállítása döntően az FKP titkárságán történt. A nagy hatóságú adót az egész arab világban jól lehetett fogni. Erről számoltak be a párizsi magyar követségen az algériai kommunista vezetők.

Párizs november 1-je után kereste meg a magyar hatóságokat. A budapesti francia követ többször interveniált a magyar külügyminisztériumban. Sőt egy francia parlamenti küldöttség 1955. szeptemberi moszkvai látogatásakor az ügyet magának Hruscsovnak is felvetette. A szovjet pártfőtitkár válaszában nem zárta ki Moszkva közbenjárását. Az adó azonban tovább működött. 1955. szeptember 28-án Boldoczki János külügyminiszternél kért kihallgatást a francia követ, aki az enyhülő nemzetközi légkörre és Magyarország ENSZ-tagsági kérelmére hivatkozva érvelt az adó betiltása mellett: „Ezek az adások egyébként ellentétesek a nemzetközi enyhülés szellemével, amelyet beszédekben és írásaikban a magyar vezetők is igyekeznek előmozdítani. Ez az ellentmondás annál is inkább szembeszökő akkor, amikor Magyarország az ENSZ-be való felvételét szorgalmazza.”²¹ A magyar külügyminiszter tagadta az adó létezését, ami azért is volt felesleges, mert szinte az egész világ tudott róla, miután az *Alger républicain* című algériai napilap 1954. július 7-i számában a marokkói *Vigie marocaine* című újságra hivatkozva nem csupán az adó létét, de a koordinátáit is közölte. A követ érvei ezúttal hatékonyan bizonyultak, a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága alig egy héttel később, az október 6-i ülésén már döntött is az adó megszüntetéséről. Az ország ENSZ-tagságát ugyanis Franciaország, mint a Biztonsági Tanács tagja, megakadályozhatta volna.²²

A magyar lapok viszonylag gyorsan közöltek híreket a fegyveres akciókról: november 3-án a Magyar Nemzet (10-én már vezércikket), 5-én a Szabad Nép. Ugyanezen a napon a Pravda is írt az eseményekről. A későbbiekben –egészen 1956 végéig– a szovjet pártlap alig foglalkozott az algériai háborúval. 1955 szeptemberében Hruscsov egy francia parlamenti delegáció tagjai előtt kijelentette: „Az észak-afrikai probléma francia ügy. A franciák, úgy vélem, vannak annyira okosak, hogy megoldják.”²³

A magyar rádió szintén hírt adott a felkelésről. A politikát ekkor az egy héttel korábban (október 19-23) aláírt, a Nyugat-európai Uniót létrehozó, s ezzel a Német Szövetségi Köztársaság NATO-felvételét előkészítő párizsi szerződések foglalkoztatták. Ezt szem előtt tartva a felkelésről szóló magyar híradás nem tekinthető jelentéktelennek. Már csak azért sem, mert az arab országok sajtója, rádióállomásai sem az első helyen említették.

²⁰ Interjú William Sportisse-szal, Párizs, 1999. december 15.

²¹ Magyar Országos Levéltár (MOL), XIX-J-1-j Franciaország 1945-1964. 4. doboz 4/of-18/a. Delalaude francia követ látogatás Boldoczki elvtársnál 1955. szeptember 28.

²² A rádióadó részletesebb történetére: J. NAGY László: „A nemzeti függetlenség és a béke hangja”. A Magyar Rádió arab nyelvű adása (1954. május-1955 október). IN: *Magyarország a (NAGY)HATALMAK erőterében. Tanulmányok Ormos Mária 70. születésnapjára*. Pécs, 2000. 301-306.

²³ Albert GAZIEZ: *Autour d'une vie militante*, L'Harmattan, Paris, 2006. 209.

Egyedül a jugoszlávok tudtak a felkelés előkészítéséről. A felkelők körében nagy tisztelet övezte a második világháború alatti jugoszláv partizánháborút. A kairói jugoszláv követ volt „*az egyetlen európai személyiség, akit beavattak az 1954. novemberi események titkaiba*”.²⁴ Ez a közlés egybevág a francia titkosszolgálat jelentéseivel, amelyek arról informálták a miniszterelnököt, hogy 1954 októberében-novemberében az egyiptomi fővárosban tartózkodó algériai nacionalisták (köztük Mohamed Kider) gyakran tettek látogatást a kairói jugoszláv követségén.²⁵

Az arab nyelvű adásokat (a szocialista országokét is) lehallgató, a sajtót elemző francia szervek még a november 22-én kelt összefoglalójukban is a következőket írták: „*Ellentétben azzal, amit vártunk, az algériai események nem adtak helyet nagyjelentőségű franciaellenes kampánynak a közel-keleti sajtóban*”.²⁶ Az Arab Liga és az egyes független arab országok decembertől kezdtek egyre aktívabban foglalkozni az algériai felkeléssel, s 1955 elején már pénzügyi támogatást is megszavaztak.²⁷

A párizsi magyar követség jelentéseiben először 1955 májusában jelent meg az észak-afrikai ország: „*Azok a megmozdulások, amelyek 1954 végén Algírban kirombantak*” összefoglaló címen.²⁸ A beszámoló az erőszakos események okaként megjelölte a gyarmati helyzetet is, ám a fő okot az angol kézben lévő Arab Liga szolgálatában álló ügynökök tevékenységében látta. A fegyverek egy része is közvetlenül Angliából érkezett, sőt a tanácsadók is! A FLN-ről nem tett említést. A harcoló felkelőkről pedig a következőket olvashatjuk: „*Bizonyos paraszti és nomád elemek, akiket inkább az egyházi fanatizmus táplál, mint politikai meggyőződés. Ezeknek nagyon kedvező teret engednek az angol ügynökök által szervezett agitációk. Belőlük kerültek ki az algériai partizánok első harcosai*”.²⁹ Ez a rendkívül sematikus, a zsdanovi doktrína szellemében fogalmazott „*elemzés*” a valóságtól teljesen elrugaszkodott.

Az év őszén küldött jelentés már realisabb képet adott a felkelésről. Jó érzéssel állapította meg, hogy az algériai probléma krízist fog előidézni: „*távolabbi perspektívában vizsgálva elmondhatjuk, hogy a francia gyarmatbirodalom válsága előbb-utóbb súlyos belpolitikai válságot fog előidézni*”.³⁰

A november elsejei eseményekkel kapcsolatban megnyilvánuló viszonylag alacsony érdeklődésnek oka – egyrészt - az volt, hogy hosszú heteken keresztül nem követték azt hasonló intenzitású akciók. Másrészt az is, hogy ilyen fegyveres események a szomszédos Tunéziában és Marokkóban már egy éve heti, olykor napi rendszerességgel történtek.

Az amerikaiak is a hidegháború szellemének megfelelően formáltak véleményt. Clark algériai amerikai konzul szerint „*semmi kétség, a terroristák az MTLD tagjainak*

²⁴ Ferhat ABBAS: *Autopsie d'une guerre*, Garnier, Paris, 1980. 263.

²⁵ Les notes 2138/232 (október 1.) és 2630/232 (november 30.). CAOM 81 F 1005 Fonds ministeriels. Les pays socialistes et l'Afrique du Nord, Présidence du Conseil.

²⁶ Afrique du Nord (Articles et documents), Secrétariat général du gouvernement. Présidence du Conseil. 42. sz. CAOM, 36H1.

²⁷ *Cahiers de l'Orient contemporain*, 1955. 154.

²⁸ MOL XIX-J-1-j Franciaország 1945-1964. 5. doboz 003027/1 (1955. május 28) sz. irat.

²⁹ Uo.

³⁰ Uo. 12. doboz 11/4 – 009549.

és az Arab Ligának a nyomására cselekszenek”.³¹ A november végi Dulles - Mendès-France találkozón viszont az amerikai külügyminiszter már aggodalmát fejezte ki a francia kormányfőnek az algériai események miatt. Azért ítélte súlyosnak a helyzetet, mert az csapatokat vonhat el a hidegháború fő színterének tartott Európából. Dulles visszautasította a NATO és az Egyesült Államok bevonását az algériai probléma rendezésébe, s közölte, hogy Washington legfeljebb csak külső megfigyelőként követheti az eseményeket.³²

Az algériai nemzeti mozgalom pártjai a gyarmati rendszert okolták az erőszakos cselekményekért, de nyilatkozataikból az is kiderült, hogy még nem azonosultak a felkelők módszereivel.

Ferhát Abbász szerint az erőszakos eszközök alkalmazása nem jelent megoldást, továbbra is a gyarmatosítókat próbálja meggyőzni arról, hogy változtassanak a politikájukon, mert „a gyarmati korszaknak mindörökké vége”.³³ A cikkben leírt elképzeléseit szóban is kifejtette a város prefektusának, akit a felkelés másnapján irodájában keresett fel: „Elmondta, hogy neki semmi köze ehhez a mozgalomhoz, az UDMA nem vesz részt a felkelésben, amelyet óriási hibának tart. Algéria függetlenségéért harcolnak, de nem így. Az önök francia rendszere már annyira bomlásnak indult, hogy menthetetlenül haladunk a függetlenség felé...Mivel a gyarmati rendszert erőszakkal már nem lehet fenntartani, a válságból való kiútra két megoldást javasol. Az egyik az Algériai Köztársaság létrehozása lenne, ahol a különböző etnikumok békében élnének, a társadalom motorja viszont a francia közösség lenne. A fiatal köztársaság erre rá lenne szorulva, hiszen nincsen megfelelő számú és képzettségű őslakos szakembere. A másik megoldás lehetne az egykollégiumos választási rendszer létrehozása, amely bizonyítaná, hogy minden ember valóban egyenlő. Válasszák valamelyiket, de gyorsan! És én, Ferhát Abbász harcolni fogok azért a megoldásért. De ha nem választanak, akkor arra kényszerítenek bennünket, hogy harcoljunk önök ellen. És én, akinek semmi köze a felkelőkhöz, csatlakozni fogok hozzájuk. A felkelés győzni fog, és én a győztesek oldalán leszek. De mondja el mindenkinek, hogy amikor harcolni fogok önök ellen, azt a falhoz szorítva és könnyekkel a szememben teszem.”³⁴ Meghatóak és egyben megrendítőek a „legfranciább” algériai nacionalista szavai. Ám teljesen hiábavalónak bizonyultak

Az MTLD november 5-i nyilatkozatában a kormányt tette felelőssé a véres eseményekért: erőpolitikája s az algériai nép önrendelkezési vágyának a semmibevétele váltotta ki az erőszakos cselekményeket. Úgy vélte, hogy végső szakaszába lépett az algériai probléma megoldása, és az csak politikai – s nem katonai – lehet.³⁵ Másnap a belügyminiszter feloszlatta a pártot. Az ulemák is ezen a napon

³¹ Samya el MACHAT: *La question algérienne en 1954 à travers les archives du Département d'État*, Revue d'histoire maghrébine, 61-62. sz. 42.

³² Sanya el MACHAT: *Les Etats-Unis et l'Algérie. De la méconnaissance à la reconnaissance 1945-1962*, L'Harmattan, Paris, 1996. 36.

³³ *République algérienne*, 1954. november 12.

³⁴ Fondation Nationale des Sciences Politiques, Archives contemporaines Témoignages sur la guerre d'Algérie. Jacques Lenoir.

³⁵ *Algérie libre*, 1954. november 5.

tették közzé nyilatkozatukat. Az információk szűkösségére hivatkozva nem foglaltak állást, nem kommentálták az eseményeket, viszont az iszlám toleranciájával érvelve mindenféle erőszakos akciót elítéltek. Az volt a véleményük, hogy az „algériai nép hiteles képviselőivel” folytatandó tárgyalásokkal el lehet jutni a belső autonómiához. Tehát az FLN-nek sem a módszereit (fegyveres harc), sem a célkitűzéseit (függetlenség) nem támogatták.³⁶

A legtöbb vitát akkor is –és mindmáig– az algériai és francia kommunisták állásfoglalása váltotta ki. Franciaországban az FKP tárta fel legkomplexebben a felkelés politikai gyökereit, bár valójában nem hitt abban, hogy nemzeti felkelés kezdődött. Első reakciója az volt, hogy provokációról van szó, hiszen a fegyveres akciókra az MTLD zűrzavaros, szakadással terhes állapotában került sor. A párt attól tartott, hogy a gyarmati hatalom megismétli az 1945. májusi megtorlást s leszámol a nacionalistákkal. Ezért került a november 8-i hivatalos állásfoglalásba az a leggyakrabban idézett megállapítás, hogy „a kommunista párt hűen Lenin tanításához, nem tud támogatni olyan egyéni cselekedeteket, amelyek alkalmasak arra, hogy akaratlanul is legszélsőségesebb gyarmatosítók érdekét szolgálják, még ha azokat nem is ők szították”.³⁷ Az egyéni erőszakcselekményeknek a kritikája kétségtelenül bizalmatlanságot takar. Bár az FKP vezetése Pierre Lentinén, a Libération algériai tudósítóján keresztül már a felkelés napján kapott információkat az FLN létezéséről, ezeket azonban nem tekintette hitelesnek.³⁸ A rendelkezésre állt adatok arra utaltak, hogy szűk bázisú, blanquista típusú zendülésről van szó, amely az algériaiakat meglepte, s egyáltalán nem váltotta ki a remélt aktivitást.

Az AKP-nak a felkelés napján elfogadott nyilatkozata szerint „az eseményeket a nemzeti elnyomásnak, a szabadság eltiprásának és a kizsákmányolásnak a gyarmati politikája idézte elő”.³⁹ Ebben a nyilatkozatban nincs szó „egyéni cselekedetéről” és a velük szembeni bizalmatlanságról. A november 14-ei, de még inkább az 1955. január 9-ei állásfoglalásban viszont a párt egyértelműen kételyét fejezte ki az „át nem gondolt jelszavakkal és egyéni cselekedetekkel szemben”.⁴⁰ A későbbiekben az AKP önkritikát gyakorolt, tévedésnek minősítette az ilyen nézeteket, amelyek abból származtak, hogy sematikusán ítélte meg a társadalmi helyzetet, mereven értelmezte Leninnek a *Marxizmus és felkelés* című munkájában kifejtett feltételeit.⁴¹ Az AKP is, mint a korszak valamennyi kommunista pártja, elvileg támogattott minden antikolonialista megmozdulást, eközben bizalmatlan volt minden olyan kezdeményezéssel szemben, amely nem a kommunistáktól indult ki. Az európai származású tagok véleménye is hozzájárult ennek az álláspontnak a kialakításához: „Túl megértőnek találták a vezetés politikáját a nacionalisták iránt, s egyre nagyobb számban hagyták

³⁶ Ahmed NADIR: *Le mouvement réformiste algérien et la guerre de libération nationale*. Revue d'histoire maghrébine, 4. sz. (1975) 175-176.

³⁷ *L'Humanité*, 1954. november 9.

³⁸ Annie-Rey GOLDZEIGUER: *La gauche française et le 1^{er} novembre 1954*. IN: *Retentissement de la Révolution algérienne*. (Szerk.: Mohamed TOUILI) Alger-Bruxelles, 1985. 254.

³⁹ *Alger républicain*, 1954. november 2.

⁴⁰ *Liberté*, 1954. november 18., 1955. január 13.

⁴¹ Basir HADZS ALI: *Az algériai felszabadító harc néhány tanulsága*. Béke és szocializmus, 1965. 1. sz. 111.

el a pártot”.⁴² Ugyanakkor több párttag egyéni elhatározásból már az első napokban csatlakozott a felkelőkhöz. Ebben a vezetés egyáltalán nem akadályozta őket, sőt maga is kapcsolatba lépett az FLN-nel. (Az egyetlen párt volt, amely ilyen korán megtette ezt.) November 7-8-án és 12-én a központi bizottság tagja, Mohamed Geruf, majd titkára, Paul Caballero folytatott megbeszéléseket Musztafa ben Bulajjal, az 1. számú vilaja parancsnokával, illetve a helyettesével. Megállapodtak abban, hogy a kommunisták anyagi támogatást nyújtanak a felkelőknek.⁴³ Közeledés történt az FLN részéről is. A felkelést követő napokban Musztafa Ben Bulaj helyettese kereste meg Abdelhamid Benzine-t, a kommunista irányítású *Alger républicain* szerkesztőjét. Nem véletlenül őt. Hiszen Benzine az 1940-es években még a PPA tagja volt, s távozása után is jó kapcsolatokat ápolt a nacionalistákkal. Az illegális találkozón megállapodtak abban, hogy ő lesz a kapcsolattartó az AKP és az FLN-ALN között.⁴⁴ Ezek a lépések azt bizonyítják, hogy az algériai kommunisták túlléptek az antikolonialista nemzeti mozgalmakkal szemben kialakított – és még érvényben lévő – moszkvai állásponton.⁴⁵

Összességében elmondható, hogy a nemzeti mozgalom pártjai értették és magyarázták az események kiváltó okait, olykor még szimpatizáltak is a felkelőkkel, de végső soron – egyéni esetektől eltekintve – nem támogatták a fegyveres megoldást. Még mindig úgy vélték, hogy a legalitás lehetőségei nem merültek ki. Emiatt, továbbá a gyarmati hatalom koncentrált fegyveres offenzívája miatt, az FLN egyáltalán nem volt könnyű helyzetben. Léte, fennmaradása 1954 végén egyáltalán nem volt garantálva.

⁴² Rapport de police. Renseignements généraux 1954. december 14. Archives du Wilaya d’Alger.

⁴³ Henri ALLEG, 1. k. 478. A felkelők hat körzetre, zónára osztották az országot: 1) Aures-Nemencha. 2) Constantine. 3) Kabília. 4) Algír és környéke. 5) Oran megye. 6) Déli területek (Szahara). A körzet helyett a vilaja elnevezést 1956-tól használták.

⁴⁴ Henri ALLEG: *Mémoire algérienne*. Stock, Paris, 2006. 183.

⁴⁵ A szovjet és a nemzetközi kommunista mozgalom álláspontja majd az SZKP 20. kongresszusán változik meg radikálisan.

